

Lietuvos Respublikos Seimo nariams

Žiniai:

Lietuvos Respublikos Prezidentei

Daliai Grybauskaitei

Lietuvos Respublikos Vyriausybei

(siunčiama tik el. paštu)

**PRAŠYMAS NEPRITARTI LIETUVOS RESPUBLIKOS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS
PAGRINDŲ ĮSTATYMO Nr. I-1234 PAKEITIMO ĮSTATYMO Nr. XIII-643
PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTUI (NR. XIII-P-2966)
Vilnius
2018-12-03**

NVO koalicija „Už vaiko teises“, Lietuvos žmogaus teisių centras, kitos nevyriausybinės organizacijos ir aktyvūs visuomenės nariai reiškia susirūpinimą ir nepitaria LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 pakeitimo įstatymo Nr. XIII-643 2, 3, 4, 9, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 36(1), 36(2), 36(3), 36(4), 38(1) straipsniais ir 38 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektui (Nr. XIII-P-2966) (toliau – įstatymo projektas) ir jo siūlomoms pataisoms ir teikia Seimo nariams pastabas atskiriems siūlomiems straipsniams.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 3 straipsnyje nurodyta, kad „imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia – vaiko interesai“.

Priėmus siūlomus Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimus, būtų susilpninta egzistuojanti vaiko teisių apsauga Lietuvoje ir nepaisoma geriausių vaiko interesų – kai kurios smurto formos taptų pateisinamos, o galimybės padėti vaikams, kenčiantiems smurtą, susiaurintos. Siūlomi pakeitimai prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui.

Primename, kad ratifikuodama Vaiko teisių konvenciją, Lietuva įsipareigojo „pašalinti bet kokias nuostatas (įstatymuose ar bendrojoje teisėje), kurios leidžia naudoti bet kokią smurtą prieš vaikus (pvz., „pagrįstas“ ar „nuosaikias“ bausmes ar baudimą) namuose / šeimoje ir kitose aplinkose.“

Raginame ne siaurinti smurto prieš vaikus apibrėžimą, o daugiau dėmesio skirti efektyvios, kvalifikuotos ir laiku teikiamos medicininės, psichologinės, socialinės, materialinės ar kitokios būtinos pagalbos šeimai teikimui, taip pat vaiko teisių apsaugos specialistų kvalifikacijos bei motyvacijos užtikrinimui ir kėlimui, palankių jų darbo sąlygų kūrimui.

Raginame užtikrinti, kad net atokiausiose Lietuvos vietovėse šeimoms reikalingos paslaugos būtų visiems prieinamos.

Prašymo priede teikiame pastabas siūlomoms straipsnių pataisoms ir prašome, atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, nepritarti siūlomiems LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimams.

Atsakymus į raštą prašome siųsti el. paštu: pvc@pvc.lt ir info@lchr.lt.

Rašto iniciatoriai:

1. VO „Gelbėkit vaikus“
2. Lietuvos žmogaus teisių centras
3. VŠĮ „Paramos vaikams centras“
4. VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“

Raštą palaiko:

5. NVO koalicija „Už vaiko teises“
6. Žmogaus teisių organizacijų koalicija
7. Lietuvos moterų lobistinė organizacija
8. LSMU Vaikų ligų klinikos vadovas prof. Rimantas Kėvalas
9. VŠĮ „Abos centras“
10. Adlerio individualiosios psichologijos psichoterapijos ir analizės asociacija
11. VO „Anykščių moterų užimtumo ir informacijos centras“
12. VŠĮ „Atviros Lietuvos fondas“
13. Alytaus miesto „Zonta“ klubas
14. VO „Baltosios pirštinės“
15. Asociacija „Big Brothers Big Sisters Lietuva“
16. Asociacija „Bitės namai“
17. Šeimos ir asmens saviugdos centras „Bendrakeleiviai“
18. VŠĮ „Bendruomenių kaitos centras“
19. Asociacija „Dingusių žmonių šeimų paramos centras“
20. VŠĮ „Diversity Development Group“
21. VŠĮ „Duku“
22. LPF „Dvasinės pagalbos jaunimui centras“
23. VŠĮ „Europos namai“
24. LPF „Frida“
25. VŠĮ „Gelbėkit vaikus“ Raguvėlės vaikų dienos centras
26. VŠĮ „Gelbėkit vaikus“ Šakių vaikų dienos centras
27. VŠĮ „Gelbėkit vaikus“ Salininkų vaikų dienos centras „Šaltinis“
28. VŠĮ „Geri norai“
29. VŠĮ „Geri norai LT“
30. Koordinacinis centras „Gilė“
31. VŠĮ „Grijos vaikai“
32. VŠĮ „Individualiosios psichologijos institutas“
33. VŠĮ „Įvairovės ir edukacijos namai“

34. VšĮ „Jaunimo linija“
35. Jaunųjų gydytojų asociacija
36. Jaunųjų psichiatrų asociacija
37. Kauno apskrities moterų krizių centras
38. Asociacija „Kauno moterų linija“
39. Klaipėdos miesto psichologų metodinis būrelis
40. VšĮ „Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras“
41. VšĮ „Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centras“
42. Kretingos moterų informacijos ir mokymo centras
43. VšĮ „Šv. Antano dienos centras“
44. Krinčino Šv. apašt. Petro ir Povilo parapijos Vaikų dienos centras
45. VšĮ „Krizių įveikimo centras“
46. VšĮ „Liberi“
47. Asociacija „LITDEA“
48. Asociacija „Lietuvos grupinės analizės draugija“
49. Lietuvos autizmo asociacija „Lietaus vaikai“
50. Lietuvių gydytojų ir odontologų, dirbančių Jungtinėje Karalystėje, asociacija
51. Lietuvos pediatrių draugija
52. VO „Lietuvos psichiatrų asociacija“
53. Asociacija „Lietuvos psichoanalizės draugija“
54. Lietuvos psichologų sąjunga
55. Lietuvos psichoterapijos draugija
56. Lietuvos sakaliukų sąjunga
57. Lietuvos samariečių bendrijos Vilniaus skyrius
58. Lietuvos socialdemokratinio jaunimo sąjunga
59. Lietuvos socialinės pediatrijos bendrija
60. Lietuvos socialinio emocinio ugdymo asociacija
61. Lietuvos traumų psichologijos asociacija
62. Lietuvos vaikų ir paauglių psichiatrų draugija
63. VšĮ „Lygių galimybių plėtros centras“
64. Asociacija „Marijampolės apskrities moters veiklos centras“
65. Marijampolės apskrities vyrų krizių centras
66. Asociacija „Mentor Lietuva“
67. Vilniaus atviras jaunimo centras „Mes“
68. Projektas „Mišri šeima“
69. VšĮ „Mokyklų tobulinimo centras“
70. VšĮ „Moters pagalba moteriai“
71. Asociacija „Moterų informacijos centras“
72. Asociacija „Moterų veiklos inovacijų centras“
73. VšĮ „Nacionalinis socialinės integracijos institutas“
74. Asociacija „Nacionalinis aktyvių mamų sambūris“
75. VšĮ „Nevalstybinis vaikų darželis „Nendrė“
76. VšĮ „Nepatogus kinas“
77. VšĮ „Nerimo klinika“
78. LPF „Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras“

79. VšĮ „OSFL projektai“
80. VšĮ biuras „Pactum“
81. VšĮ „Pagalbos paaugliams iniciatyva“
82. VšĮ „Pal. J. Matulaičio socialinis centras“
83. VšĮ „Pal. J. Matulaičio šeimos pagalbos centras“
84. VšĮ „Pasakotojai“
85. Iniciatyva „Pasibelsk“
86. VšĮ „Pozityvaus ugdymo institutas“
87. Psichikos sveikatos vadybos asociacija
88. Tarptautinė organizacija „Rainbow Rose“
89. Raguvėlės moterų klubas
90. Asociacija „Raseinių krizių centras“
91. VšĮ „Romų visuomenės centras“
92. Savižudybių prevencijos mokytojų asociacija
93. VšĮ „Sudervės parapijiečių bendruomenė“
94. VšĮ „Su Manitu“
95. Lietuvos agentūros „SOS vaikai“ Panevėžio skyrius
96. LPF „SOS vaikų kaimai Lietuvoje“
97. Lietuvos negalios forumas
98. Šeimos planavimo ir seksualinės sveikatos asociacija
99. VšĮ „Šeimos santykių institutas“
100. VšĮ „Šiuolaikinių didaktikų centras“
101. VšĮ „Šv. Juozapo brolija“
102. VšĮ „Telšių krizių centras“
103. Tolerantiško jaunimo asociacija
104. Nacionalinis pacientų susivienijimas „Už visų teisę į geriausią gydymą“
105. VšĮ „Vaiko labui“
106. VšĮ „Vaiko psichologijos centras“
107. VšĮ „Vaikų linija“
108. Neformalaus švietimo organizacija „Vaikų žemė“
109. Labdaros fondas „Vienybė“
110. Vilniaus Antakalnio atviras jaunimo centras
111. VšĮ „Vilniaus socialinis klubas“
112. VšĮ „Vilniaus šeimos psichologijos centras“
113. VšĮ „Ugdymo inovacijų centras“
114. Vilniaus Universiteto Filosofijos fakulteto Sociologijos ir socialinio darbo instituto Socialinio darbo ir socialinės gerovės katedra
115. Vilniaus Universiteto Psichologijos institutas
116. Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“
117. Visagino šeimos krizių centras
118. VO „Zujūnų kaimo bendruomenė“
119. VšĮ „Žmogaus teisių stebėjimo institutas“

PRIEDAS Nr. 1: PASTABOS DĖL KONKREČIŲ ĮSTATYMO PROJEKTO STRAIPSNIŲ:

Siūlomos pataisos ženkliai silpnina vaiko teisių apsaugą, o vaiko interesai pozicionuojami kaip antraplaniai. Remiantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (toliau - JT Konvencija) 3 straipsniu, „**imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų**, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, **svarbiausia – vaiko interesai**“.

Manome, kad siūlomi įstatymo pakeitimai neatitinka Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo paskirties, kaip ji nurodyta įstatymo 1 straipsnyje – pirmiausia užtikrinti būtent vaiko interesus, „vaiko teisių ir laisvių įgyvendinimą, gynimą ir apsaugą“, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ir Vaiko teisių deklaracijos nuostatas.

Šios pataisos galimai prieštarautų ir Konstitucijoje įtvirtintam asmenų lygiateisiškumo principui. Konstitucijos 28 str. numato, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Šiomis pataisomis siekiama vaikų atžvilgiu nustatyti žemesnio lygmens apsaugą nuo smurto, nei suaugusiems, t.y. siekiama leisti naudoti prieš vaikus nežymų skausmą sukeliantį smurtą, kai tuo tarpu suaugusieji yra teisiškai apsaugoti nuo bet kokios formos ir bet kokio lygmens smurto (žymaus ar nežymaus). Toks nelygiavertis vaikų ir suaugusiųjų traktavimas apsaugos nuo smurto kontekste niekaip nepateisinamas nei teisiniu, nei moraliniu požiūriu.

JT Vaiko teisių komitetas pažymi, kad „pagal Konvenciją būtina pašalinti bet kokias nuostatas (įstatymuose ar bendrojoje teisėje), kurios leidžia naudoti **bet kokį smurtą** prieš vaikus (pvz., „pagrįstas“ ar „nuosaikias“ bausmes ar baudimą) namuose / šeimoje ir kitose aplinkose. <...> Konvencija patvirtina **vaiko kaip asmens ir žmogaus teisių turėtojo statusą. Vaikas nėra nei tėvų ar valstybės nuosavybė**, nei paprasčiausiai nerimą keliantis objektas.“ Siūlomi įstatymo pakeitimai būtent tai ir siūlo – daryti takoskyrą įstatyme tarp bausmių, smurto lygių, be to, siekia praplėsti „legaliai“ taikomų bausmių ar kitokių poveikio priemonių nepilnamečiams sąvoką.

Organizacijos nepitaria siūlomiems „fizinės bausmės“ ir „smurto prieš vaiką“ apibrėžimų keitimams. Pakeitus fizinės bausmės apibrėžimą, kaip tai siūlo Projekto iniciatoriai, būtų praplėstos „legaliai taikomos bausmės ir kitokios poveikio priemonės nepilnamečiams“ (įstatymo 2 (5) straipsnis), paliekant nežymaus skausmo sukėlimą tėvų nuožiūrai. JT Komitetas atkreipia dėmesį, kad „būtina aiškiai uždrausti fizinės bausmės ir kitas žiaurias ar žeminančias bausmių formas civiliniuose ar baudžiamuosiuose įstatymuose, siekiant aiškiai nurodyti, kad smogti, „pliaukštelėti“ ar „suduoti plaštaka“ vaikui taip pat neteisėta **kaip tai daryti suaugusiajam**“.

JT Komitetas savo komentaruose apibrėžia „**fizinę**“ bausmę kaip bet kurią bausmę, **panaudojant fizinę jėgą ir siekiant sukelti, nors ir nestiprų, skausmą ar diskomfortą**. Dažniausiai tokios bausmės apima vaikų mušimą (pliaukštelėjimą, sudavimą plaštaka, pliaukštelėjimą per užpakalį) ranka ar įrankiu (rimbu, lazda, diržu, batu, mediniu šaukštu ir kt.). Tačiau fizinės bausmės gali apimti ir vaiko spardymą, purtymą ir mėtymą, braižymą, žnaibymą, kandžiojimą, plaukų tampymą ir mušimą per ausis, mušimą vytele, vaikų vertimą likti

nepatogioje padėtyje, deginimą, plikymą karštu vandeniu ar priverstinį rijimą. **Komiteto nuomone, fizinė bausmė visada yra žeminanti.** Kitos konkrečios fizinės bausmės formos yra išvardytos nepriklausomo eksperto ataskaitoje Jungtinių Tautų tyrimui apie smurtą prieš vaikus (A/61/299 26, 60 ir 62 paragrafai).

Dėl Projekto 1 str. 3 d., keičiančio 2 str. 9 d.: remiantis siūlomu pakeitimu išbraukiamas sakinyss „Smurtu prieš vaiką taip pat laikoma vaiko nepriežiūra“ ir vietoj to įrašoma, kad smurtu laikoma „**tyčinė nepriežiūra**“. Tačiau toks pakeitimas prieštarautų Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 19 str. 1 d., kuris numato, kad „Valstybės dalyvės, siekdamos apginti vaiką nuo įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto, įžeidimų ar piktnaudžiavimo, **priežiūros nebuvimo (angl. neglect) ar nerūpestingo elgesio (angl. negligent treatment)**, grubaus elgesio ar išnaudojimo, įskaitant seksualinį piktnaudžiavimą, kuriuos jis gali patirti iš tėvų, teisėtų globėjų ar kurio nors kito jį globojančio asmens, imasi visų reikiamų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių.“

JT Komiteto bendruosiuose komentaruose išskiriamas „**priežiūros nebuvimas ir nerūpestingas elgesys**“, apibūdinamas kaip nesugebėjimas „patenkinti vaikų fizinių ir psichologinių poreikių, apsaugoti nuo pavojaus arba gauti medicinos, gimimo registracijos ar kitas paslaugas, kai už vaikų globą atsakingi asmenys turi priemones, žinias ir galimybes naudotis paslaugomis“. Atsižvelgiant į tai, kad nepriežiūra gali būti ir veiksmai ar neveikimas, kai asmenys stokoja tam tikrų įgūdžių ar supratimo, ji negali būti apibrėžiama tik kaip „tyčinė“. Nes įstatymu būtent ir siekiama, kad tais atvejais, jei grėsmė vaikui būtų nustatyta kaip 1-ojo lygio, būtų teikiamos paslaugos tėvams, padedant įveikti sunkumus, tame tarpe ir suvokti apie vaikui būtiną priežiūrą.

Žodžių „**proporcingi**“ ar „**didesnės žalos**“ įrašymas į įstatymą laikytini pertekliniais ir įvedami, siekiant apibūdinti veiksmus, kurie nelaikomi smurtu. Dabartinė įstatymo formuluotė iš esmės ir dabar siekia nustatyti, kad vaikui sukeliamas fizinis ar psichinis skausmas nebūtų laikomas smurtu, „kai šiais veiksmais siekiama išvengti didesnio pavojaus vaiko saugumui, sveikatai ar gyvybei, ir to negalima pasiekti kitomis priemonėmis“. Proporcingumo principas yra bendrasis teisės principas. Remiantis įstatymo projekto siūloma formuluote jį galima būtų įrašyti kiekviename įstatymo straipsnyje, tačiau jis ir taip turėtų galioti, nes jis laikytinas iš Konstitucijos kylančiu imperatyvu.

Organizacijos nesutinka su projekto 2 straipsnyje, kuriuo keičiamas įstatymo 3 straipsnis, kuriame apibrėžiamos smurto formos, daromais pakeitimais, siaurinančiais smurto prieš vaikus sąvoką ir galimybes padėti vaikui, kai šiam kyla pavojus. Kyla klausimų dėl šio straipsnio suderinamumo su LR baudžiamojo kodekso 140 straipsniu, kuriame uždraudžiamas fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas. Pagal sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklės (Valstybės žinios, 2003-05-30, Nr. 52-2357), nežymus sveikatos sutrikdymas nustatomas, kai sužalojimas sveikatą sutrikdo ne ilgesniam nei 10 d. laikotarpiui, o fizinio skausmo sukėlimas nustatomas, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, pvz. mušimo faktą. Ar tai reikštų, kad Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas numatytų išimtį, ir tokiu atveju tik suaugusiems sukeltas nežymus sveikatos sutrikdymas būtų laikytinas baustinu, o vaikams sukeltas fizinis skausmas ir sveikatos sutrikdymas būtų laikytinas fiziniu smurtu tik tokiu atveju,

jeigu jis yra žymus? Nėra aišku, kuo remiantis teikiamas toks skirstymas, kuris prieštarauja ir Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymui. Šio įstatymo 2 (4) straipsnyje numatytas smurto apibrėžimas neapsiriboja tik žymiu poveikiu asmeniui.

Remiantis Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendraisiais komentaris, „pagal Konvenciją būtina pašalinti bet kokias nuostatas (įstatymuose ar bendrojoje teisėje), kurios leidžia naudoti **bet kokį smurtą** prieš vaikus (pvz., „pagrįstas“ ar „nuosaikias“ bausmes ar baudimą) namuose / šeimoje ir kitose aplinkose.“

Remiantis Konvencijos 19 ir 37 straipsniais, bet kokio pobūdžio smurtas prieš vaikus, nors ir nestiprus, yra nepriimtinas. JT Komitetas aiškina Konvencijos nuostatas dėstydamas, kad išsireiškimas „**įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto**“ **nepalieka vietos jokiam įteisintam smurto prieš vaikus lygiui. Dažnumas, žalos sunkumo laipsnis ir ketinimas pakenkti nėra būtinoji smurto apibrėžimo sąlyga.** Valstybės dalyvės gali remtis šiais veiksniais intervencijos strategijose, siekdamos sudaryti sąlygas proporcingam atsakui, kuris atsižvelgia į vaiko interesus, tačiau **apibrėžimai negali panaikinti absoliučios vaiko teisės į žmogiškąjį orumą ir fizinį ir psichologinį vientisumą, kai tam tikros smurto formos yra apibūdinamos kaip teisiškai ir (arba) socialiai priimtinos.**“

Įstatymo projektu papildžius psichologinio smurto sąvoką „vaiko atskyrimu nuo tėvų“, kyla pavojus, kad nebus laiku imamasi veiksmų apsaugoti vaikams, kuriems iškyla grėsmė net ir laikinai, pvz. tėvams esant išgėrus, apsvaigus nuo kitų narkotinių ar psichotropinių medžiagų ir pan. Akivaizdu, kad vaiko atskyrimas nuo tėvų turi psichologines pasekmes vaikui ir kiekvieno vaiko pirminė teisė yra augti su savo tėvais, todėl remiantis tarptautiniais teisės aktais ir Lietuvoje galiojančia praktika turėtų būti daroma viskas, kad **vaiko atskyrimas nuo tėvų** būtų taikomas „tik kaip kraštutinė priemonė, kai vaikui gresia pavojus patirti neišvengiamą žalą ar kitaip prireikus“ (JT Komitetas).

Tačiau valstybė turi pareigą imtis veiksmų apsaugoti vaikus nuo kankinimų, nežmoniško ar žeminančio jų orumą elgesio, kas įtvirtinta ir Europos žmogaus teisių konvencijoje, 3 straipsnyje, ir tam tikrais atvejais vaiko atskyrimas nuo tėvų būtinas norint apsaugoti vaiką. Tai patvirtina ir Europos žmogaus teisių teismo praktika (EŽTT bylos *Tlapak ir kiti prieš Vokietiją*, pareiškimo nr. 11308/16 ir 11344/16; *Wetjen ir kiti prieš Vokietiją*, pareiškimo nr. 68125/14 ir 72204/14; *Z. ir kiti prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo nr. 29392/95).

Pirmosios dvi bylos buvo susijusios su Dvylikos genčių bažnyčiai priklausančių tėvų teisių apribojimu dėl vaikams taikomo mušimo vytele. Šeimos skundėsi dėl šeimų atskyrimo ir tėvų teisių apribojimo. Teismas sutiko su Vokietijos teismų nuomone, kad sisteminio ir reguliaraus mušimo vytele rizika pagrindė sprendimus apriboti tėvų teises ir vaikų paėmimą globaliai. Tokie sprendimai rėmėsi absoliučiu nežmoniško ir orumą žeminančio elgesio draudimu pagal Konvenciją. Teismas pabrėžė, kodėl Vokietijos teismai neturėjo kitų prieinamų priemonių siekiant apsaugoti vaikus - bylos nagrinėjimo metu, tėvai liko įsitikinę kad fizinės bausmės yra priimtinos, ir net jei jie sutiktų nemušti vaikų vytele, nėra jokių galimybių užtikrinti, kad tai nebūtų daroma kitų bendruomenės narių“.

Remiantis tais pačiais argumentais, manome, kad prie „**vaiko interesų**“ apibrėžimo 2 straipsnio 12 dalyje šiomis pataisomis įtraukus frazę „**gyvenimas šeimoje su tėvais, giminystės ryšių išlaikymas**“ pernelyg supaprastina vaiko interesų sąvoką ir ignoruoja atvejus, kai vaiko gyvenimas su tėvais jam kelia grėsmę ar kitaip pažeidžia jo teises. Šeimos aplinkos išsaugojimas ir santykių palaikymas, be abejo, yra vienas iš svarbiausių elementų, kuriuos būtina apsvaistyti, vertinant vaiko interesus, taip pat kaip ir vaiko pažiūros, vaiko tapatybė, vaiko globa, apsauga ir saugumas, vaiko pažeidžiamumo situacija, vaiko teisė į sveikatą, ir vaiko teisė įgyti išsilavinimą. Tačiau ne visais atvejais vaiko gyvenimas šeimoje su tėvais geriausiai užtikrins vaiko teises - kai kuriais atvejais, vaiko palikimas šeimoje gali sukelti jam labai rimtą pavojų.

Remiantis JT Vaiko teisių komiteto komentarais, vaiko interesų sąvokos tikslas – „užtikrinti, kad vaikas galėtų visiškai ir veiksmingai pasinaudoti Konvencijoje pripažintomis teisėmis, taip pat garantuoti vaiko holistinį vystymąsi“. JT Vaiko teisių komiteto teigimu, vaiko interesų vertinimo elementai „gali vienas kitam prieštarauti, svarstant konkretų atvejį ir jo aplinkybes, <...> pavyzdžiui, **šeimos aplinkos išsaugojimas gali prieštarauti poreikiui apsaugoti vaiką nuo tėvų smurto ar prievartos pavojaus**“, ir tokiais atvejais „elementai turi būti įvertinti vienas kito atžvilgiu, siekiant rasti sprendimą, kuris atitiktų vaiko ar vaikų interesus.“ JT Vaiko teisių komiteto komentaruose taip pat teigiama, kad „**vaiko interesų sąvoka yra sudėtinga, o turinys turi būti nustatytas kiekvienu konkrečiu atveju**“, ši sąvoka „yra lanksti ir pritaikoma“. Kadangi Vaiko teisių konvencijoje neegzistuoja teisių hierarchija, visos joje nurodytos teisės pirmiausia atsižvelgia į „vaiko interesus“.

Dėl 31 str. 8 d. siūlomų pakeitimų: Pakeitime akcentuojamas Konstitucijos straipsnis, leidžiantis auklėti vaikus pagal savo įsitikinimus, kas yra neabejotinai svarbi Konstitucijoje įtvirtinta teisė, tačiau toks auklėjimas negali apimti fizinių bausmių ar bet kokio smurto prieš vaikus taikymo. JT Vaiko teisių komisijos komentaruose taip pat pabrėžiama, kad tėvų teisė vaiką tinkamai pakreipti ir, vaikui naudojantis Konvencijos teisėmis, vadovauti, garantuojama JT Konvencijos 5 straipsnyje, „nepalieka galimybių pateisinti smurtą ar kitas žiaurias ar žeminančias drausminimo formas“.

Dėl įstatymo projektu keičiamų 36 straipsnio nuostatų, nustatančių pažeidimų nagrinėjimo tvarką, ir iškeliančių šeimos išlausymo būtinybę aukščiau vaiko išlausymo. Vaiko interesai turėtų būti esminis šio įstatymo prioritetas.

36 straipsnio 1 dalį siūloma keisti taip, kad specialistas, nagrinėdamas pranešimą, susitinka su šeima ir ją išklauso. Numatoma, kad specialistas vaiką išklauso tik esant poreikiui. Neabejojame, kad nagrinėjant kiekvieną atvejį, svarbu išklausti šeimą, visos jos narius. Tačiau norime atkreipti dėmesį, kad Vaiko teisių konvencija numato, kad vaiko nuomonė turėtų būti išklausta visais jį liečiančiais klausimais. Moksliniai tyrimai rodo, kad net ir labai maži vaikai gali patikimai papasakoti apie savo gyvenimo įvykius. Taip pat norime atkreipti dėmesį, kad didžioji vaiko teisių pažeidimų, apie kuriuos tarnybos gauna pranešimus, yra pranešimai apie galimą smurtą. Vaikas, nukentėjęs nuo smurto savo šeimoje (kaip didele dalimi ir suaugusio amžiaus aukos) dėl išgyvenamos baimės yra nepajėgus papasakoti apie patirtą smurtą, kai šalia jo yra smurtavę asmenys. Todėl siekiant apsaugoti vaikus, specialistui turi būti palikta galimybė pirmiausia pasikalbėti su vaiku, nedalyvaujant vaiko atstovams.

Be to, **siūloma laikyti netekusiomis galios 36 straipsnio 4-7 dalis, kurios nustato, kaip turi kraštiniais atvejais būti vykdomas vaiko paėmimas iš šeimos.**

Remiantis JT Komiteto komentarais „Šeimos išskyrimo prevencija ir šeimos vienybės išsaugojimas yra svarbūs vaiko apsaugos sistemos komponentai, kurie remiasi 9 straipsnio 1 dalyje numatytais teisėmis „kad vaikas nebūtų išskirtas su savo tėvais prieš jų norą, išskyrus tuos atvejus, kai [...] toks atskyrimas yra būtinas vaiko interesams.“ Be to, nuo vieno ar abiejų tėvų atskirtas vaikas turi teisę „nuolat su jais bendrauti, išskyrus atvejus, kai tai nesuderinama su vaiko interesais“ (9 straipsnio 3 dalis). Tai taip pat taikoma bet kuriam asmeniui, kuris turi globos teises, teisėtiems ar pagrindiniams globėjams, įtėviams ir asmenims, su kuriais vaikas palaiko stiprius asmeninius santykius.“

JT Komitetas pabrėžia, kad „atsižvelgiant į vaiko atskyrimo nuo jo (jos) tėvų poveikio rimtumą, toks atskyrimas turėtų būti vykdomas tik kaip **kraštinė priemonė, kai vaikui gresia pavojus patirti neišvengiamą žalą ar kitaip prirėmus**. Atskyrimas neturėtų įvykti, jeigu mažiau intervencinės priemonės gali apsaugoti vaiką. Valstybės, prieš nuspręsdamos taikyti atskyrimą, turėtų suteikti pagalbą tėvams prisiimti jų pareigas ir atkurti ar sustiprinti šeimos gebėjimus rūpintis vaiku, išskyrus atvejus, kai atskyrimas yra būtinas, siekiant apsaugoti vaiką. Ekonominės priežastys negali būti pagrindas atskirti vaiką nuo jo (jos) tėvų“.

Tačiau dabartinė Vaiko teisių apsaugos pagrindų redakcija ir įtvirtina du grėsmės lygius, siekiant įtvirtinti, kad vaikų atskyrimas nuo šeimos ir būtų taikomas tik kaip kraštinė priemonė.

Vis dėlto, numatomi 36 straipsnio pakeitimai panaikina galimybes imtis net ir skubių veiksmų, nustačius realų pavojų vaiko saugumui, sveikatai, gyvybei jo gyvenamojoje aplinkoje ir antrąją grėsmės vaikui lygį, ir siūlo 36² straipsniu Vaiko paėmimą iš vaiko atstovų pagal įstatymą įgyvendinti tik tais atvejais, kai suteiktos visos kitos paslaugos buvo nevaisingos. 36² straipsnio 1 d. Siūloma išdėstyti taip: „**Vaiko ryšių su biologiniais tėvais ar įtėviais nutraukimas yra galimas tik tada, kai kyla realus ir tiesioginis pavojus vaiko gyvybei, sveikatai ar normaliai raidai arba tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų sistemingai piktnaudžiauja tėvų valdžia, o visos pagalbos šeimai priemonės yra nevaisingos.**“ Seimo nariai, pateikę siūlymus, neatsižvelgia į tai, kad kai kuriais atvejais laikinas vaiko paėmimas yra vienintelis būdas užtikrinti vaiko saugumą. Akivaizdu, kad remiantis padarytomis klaidomis, manoma, kad paėmimas beveik visada vykdomas neapsvarsčius. Dėl to būtina tikslinti poįstatyminiuose aktuose numatomą rizikos lygių įvertinimą, taip pat būtina nustatyti galimybę išklausti vaiko atstovus teisme, sprendžiant dėl laikino ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo, jeigu tam yra realios galimybės.

Be to, 36 straipsnio 3 dalį siūloma keisti taip, kad būtų neįmanoma užtikrinti vaiko net laikino paėmimo ir jo saugumo užtikrinimo, nustačius vaiko buvimą jam nesaugioje aplinkoje, ir vietoj to pabrėžiama, kad Policijos pareigūnai gali paimti vaiką tik nustačius šiurkštų vaiko teisių pažeidimą. Kyla klausimas, ar tuo atveju, jei vaikas randamas nesaugioje ir /ar nesanitarinėje aplinkoje, vaikas gali būti laikinai paimamas į saugią buvimo vietą.

Taip pat manome, kad frazės „**Už žinomai melagingą pranešimą apie vaiko teisių pažeidimą yra taikoma administracinė atsakomybė**“ įtraukimas į Vaiko teisių apsaugos įstatymą (35 str. 4 dalį) yra perteklinis, kadangi už melagingą pranešimą apie smurtą artimoje aplinkoje atsakomybė ir taip yra numatyta Administracinių nusižengimų kodekse, pagal 489 straipsnį. Vaiko teisių apsaugos įstatymas turėtų raginti žmones pranešti apie galimus vaiko teisių pažeidimus nesibaiminant baudžiamojo persekiojimo, jei jų įtarimai nepasitvirtintų. Europos žmogaus teisių teismo nuomone, „žmonės turėtų būti laisvi, naudodamiesi tinkama pranešimo procedūra, sąžiningai išreikšti susirūpinimą dėl smurto prieš vaiką, nebijodami galimo baudžiamojo persekiojimo ar reikalavimo atlyginti žalą“ (Juppala v. Finland, 2008). Tokios galimybės apribojimas suvaržytų žmonių saviraiškos laisvę, kaip ji apibrėžta Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnyje.

Taip pat neaišku, kokiais argumentais remiantis 34 str. 6 dalies pakeitimuose kalbant apie galimybes šeimoms ir vaikų besilaukiančioms vienišoms motinoms dalyvauti tėvystės mokymuose išbrauktas žodis „**pozityviosios**“ (**tėvystės mokymuose**). Remiantis JT Vaiko teisių komiteto bendraisiais komentarais, „valstybės turėtų imtis priemonių, kad užtikrintų visuotinį tėvų ir globėjų švietimą vaiko teisių ir **pozityvios** tėvystės klausimais. <...> Toks švietimas turėtų apimti vaiko teises, įskaitant mokymus, kaip teisingai išklausti vaikus ir įtraukti jų nuomones ir požiūrius į sprendimų priėmimo procesą, taip pat teigiamą vaikų auklėjimą, įskaitant teigiamus drausminimo įgūdžius, nesmurtinius konflikto sprendimo būdus ir prierašiąją tėvystę bei vystymąsi ankstyvojoje vaikystėje.“

Manome, kad priėmus siūlomus įstatymo pakeitimus būtų susilpninta egzistuojanti vaiko teisių apsauga Lietuvoje ir galimybės padėti vaikui ir jo šeimai, pateiktuose pakeitimuose nepaisoma geriausių vaiko interesų, šie pakeitimai neatitinka ir tarptautinių žmogaus teisių standartų, saugančių vaikų žmogiškąjį orumą ir fizinį vientisumą bei raginančių pašalinti bet kokias įstatymuose ar bendrojoje teisėje įtvirtintas nuostatas, kurios leidžia naudoti bet kokią smurtą prieš vaikus. JT Komiteto teigimu, „išskirtinė vaikų prigimtis, jų pradinės priklausomybės nuo kitų ir vystymosi būklė, unikalus žmogiškasis potencialas ir pažeidžiamumas reikalauja daugiau, o ne mažiau, teisinės ir kitokios apsaugos nuo visų formų smurto.“ JT Vaiko teisių konvencija patvirtina, kad vaikas nėra „tėvų ar valstybės nuosavybė“, o žmogaus teisių turėtojas. Tad raginame Seimo narius nepamiršti šios nuostatos svarstant bet kokius Vaiko teisių apsaugos įstatymo pakeitimus - vaiko teisės, vaiko interesai turi būti šio įstatymo centre.

Prašome Lietuvos Respublikos Seimo narių atsižvelgti į mūsų pastabas ir nepritarti siūlomoms Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pataisoms.